

Het Wonder van Gorcum

Juda van Bueren en gezin, zijn winkel en de Gorinchemse radiocentrale

De Gasthuisstraat in Gorinchem.

Rechts de voorgevel van Het Wonder van Gorcum.

GORINCHEM, december 1921. Juda en Marianne van Bueren starten in de Gasthuisstraat een winkel in ijzerwaren, rijwielen (en accessoires), elektrische apparaten en aanverwante artikelen. Van Bueren, een joodse Rotterdammer van geboorte, wordt de grondlegger van de Gorinchemse radiocentrale. Vanaf plm. 1930 geeft die het radiosignaal van Hilversum door aan abonnees. Tot in 1942 blijven ze hun zaak en radiocentrale voortzetten, maar in augustus 1942 wordt Juda op last van de Sicherheitspolizei opgepakt en na een week overgebracht naar Westerbork. Zijn vrouw en twee dochters ondergaan enige dagen later eenzelfde lot. Alle vier vinden ze de dood in de gaskamers van Auschwitz...

Anneke Bode-Huizer

Van bontwerker naar koopman

Juda, zoon van Nathan van Bueren en Heintje de Bok, kwam op 26 juli 1891 ter wereld in de Rotterdamse Hofstraat.¹ Vader Nathan verdient de kost als pettenmaker, zo vertelt ons de geboorteakte. In juli 1919 verhuist Juda officieel naar Den Haag waar hij eerst bij Drietsma, Frederikstraat 44, woont en zich na een jaar op het adres Van Beverningkstraat 270 vestigt.

Op 20 oktober 1920 trouwt Juda in Rotterdam met de joodse Marianna Stad, dochter van Abraham Stad (die dan al overleden is) en Betje Spaanbroek. Volgens de huwelijksakte werkt Juda als bontwerker. Bij het huwelijk zijn de broers van bruid en bruidegom getuige. Gerrit Stad (48 jr, koopman en machineriën) en Mozes van Bueren (27 jaar, bontwerker) plaatsen hun handtekening onder de akte.²

Het jonge stel vestigt zich in Den Haag aan de Mauritskade 95, maar eind 1921 komen ze naar Gorinchem. Op Gasthuisstraat C31 openen Juda en Marianna een winkel waar ze ijzerwaren, rijwielen (en accessoires), elektrische apparaten en aanverwante artikelen verkopen. De verkoop start met een grote uitverkoop. Vroeger zat op dat adres de koper- en bliklagerij van H. Strang, die onder andere waterfilters, zinken badkuipen, fornuizen en geëmailleerde keukengereedschappen verkocht. Ook was hij gespecialiseerd in zo'n beetje alles wat met petroleum te maken had: kerk- en schoolverlichting, hanglampen, kooktoestellen maar ook scheeps- en stallantaarns.³

---

¹ Stadsarchief Rotterdam, inv.nr. 999-01 Burgerlijke Stand Rotterdam, geboorteakten 1891, aktenr 4217.

² Stadsarchief Rotterdam, inv.nr. 999-06 Burgerlijke Stand Rotterdam, huwelijksakten 1920, aktenr 4180, scan 114.

³ *Gorinchemsch Nieuwsblad* o.a. 5 september 1890.

Filiaal van Voorstraat 133

Juda en Marianne van Bueren vestigen zich op 31 december 1921 in Gorinchem.⁴ Volgens een advertentie van begin 1922 is de winkel van Van Bueren een filiaal van het *van ouds bekende adres Voorstraat 133 in Dordrecht*.

Wat de advertentie niet vermeldt, maar blijkt uit info uit Dordrecht, dat op dat adres David Stad woont. Een broer van Marianna, met diens echtgenote Matje Cohen en hun kinderen. David is de eigenaar van "Het Lampenpaleis" aan de Voorstraat 209 en van "de Blauwe Pui" op Voorstraat 186. Later verhuist het gezin Stad naar de Burgemeester De Raadsingel in Dordrecht.

V.l.n.r.
Heintje,
Marianna,
Juda en
Betje van
Bueren.

Foto via
joodsmonu-
ment.nl

Van Bueren laat via een advertentie eind januari 1922 weten dat de winkel, welke zij gedacht hadden hier tijdelijk te houden, voorgoed hier gevestigd blijft. Daarom zoeken ze *een goeden naam* voor de zaak en *loven een heeren- of damesrijwiël* uit voor degene die de beste naam aan de zaak weet te geven. De Heer W. Vernooij, in *Heeren-Modeartikelen te Gorinchem*, zal een jury samenstellen ter beoordeling van de beste naam.⁵

Een week of drie later blijkt mejuffrouw De Swart uit Gorinchem een passende naam verzonnen te hebben: Het Wonder van Gorcum. Zij wint de damesfiets en plaatst een dankbetuiging voor het ontvangen rijwiël.⁶

De naam van de winkel levert Juda van Bueren later de bijnaam *Jood Wonder* op.⁷

⁴ Reg.Archief Gorinchem, Gezinskaart Juda v Bueren.

⁵ *Nieuwe Gorinchemsche courant* 27 januari 1922.

⁶ *Gorinchemsch Nieuwsblad* 24 februari 1922.

⁷ *Gorcumse courant* 2 januari 2002.

Nu Van Bueren definitief in Gorinchem blijft laat hij zich officieel overschrijven vanuit Den Haag naar Gorinchem, Gasthuisstraat 59.⁸

Nog datzelfde jaar wordt de oudste dochter van Juda en Marianna van Bueren geboren. Ze krijgt de naam Heintje waarmee ze is vernoemd naar haar oma Van Bueren.⁹ In het jaar daarop volgt tweede dochter Betje, die naar oma Stad vernoemd wordt.¹⁰

Advertenties en demonstraties

De familie pakt de PR voor hun zaak groots op. Iedere week staat er een advertentie van Het Wonder van Gorcum in een plaatselijke krant en altijd is er wel iets in de aanbieding. Enkele malen per jaar is er natuurlijk *opruiming*, waarbij er voor elk wat wils te verkrijgen is.

Verder doet Het Wonder ook mee aan allerlei tentoonstellingen en demonstraties. Zo vindt in 1924 de derde G.A.W.E.T. plaats, de Gorcumse Algemene Winkel-Etalage Tentoonstelling. En daar waar tijdens eerdere edities de Gorcumse mandolineclub en de Bayerse Hof-Kapel muziek ten gehore brachten, schalt nu de muziek uit de radio's van Het Wonder van Gorcum. Ook laat Van Bueren er elektrische lampen en radio-artikelen zien.¹¹

Soms heeft Het Wonder van Gorcum heel bijzondere aanbiedingen. Dat levert Van Bueren in 1939 een dagvaarding voor het kantongerecht op. Hij wordt beschuldigd van overtreding van de *Wet op de uitverkoop*. In Het Wonder van Gorcum bood hij lampen van f 5,85 aan voor f 3,75.

Van Bueren meent dat dit geen overtreding geweest is. Voor de lamp gold destijds een vastgestelde verkoopprijs van f 5,85, maar Philips had een partij van 150.000 lampen tegen lagere prijs op de markt gebracht waardoor Het Wonder van Gorcum de lamp voor lagere prijs kon aanbieden. Er was gewoon sprake van een prijswijziging.

Het O.M. heeft de zaak bestudeerd en er een arrest van de Hoge Raad bij betrokken. Daarin waren hiaten in de Wet op de uitverkoop aan het licht gebracht zodat het O.M. niet anders kon doen dan vragen om vrijspraak. De kantonrechter gaat daarin mee zodat Van Bueren opgelucht adem kan halen.¹²

Radiocentrale

In juli 1929 vraagt Van Bueren een vergunning voor het oprichten van een radiocentrale. In zijn advertenties laat hij direct weten dat een luidspreker voldoende is om straks de radio te ontvangen. Maar eerst is een vergunning van de gemeente nodig en dat heeft nog wat haken en ogen. Zo spreekt de gemeenteraad in december 1929 over het bedrag dat Van Bueren moet betalen voor de vergunning tot aanleg van draden in-, op- of boven gemeentegrond. Voorgesteld wordt om dat bedrag te bepalen op 200 gulden.

Raadslid De Korver heeft bezwaren tegen het monopolie dat de gemeente zo aan Van Bueren verleent. Raadslid De Beer vindt het niet-sympathiek om Van Bueren te laten betalen terwijl inwoners die zelf draden spannen voor hun eigen radio niets hoeven te betalen. Raadslid Swaters heeft bezwaar tegen het monopolie omdat hij vreest dat de exploitant er misbruik van gaat maken. Hij vertelt dat de exploitant nu al 5 gulden per keuring eist voor elke, niet bij hem gekochte, luidspreker.

⁸ *Nieuwe Gorinchemsche courant* 1 april 1922, publicatie mutaties Burgerlijke stand januari 1922.

⁹ *Nieuwe Gorinchemsche Courant* 10 mei 1922, publicatie Burgerlijke Stand 5 – 9 mei 1922, geboren 7 mei 1922: Heintje, d.v. Juda van Bueren en Marianna Stad.

¹⁰ *Gorinchemsch Nieuwsblad* 21 september 1923, publicatie Burgerlijke Stand 14 – 21 september 1923, geboren 14 september 1923: Betje, d.v. Juda van Bueren en Marianna Stad.

¹¹ *Nieuwe Gorinchemsche Courant* 10 september 1924.

¹² *De Vijf Rivieren* 8 december 1937.

De heer Heiner vindt het bedrag van 200 gulden te laag en meent dat 300 passend is. Wethouder Vonkenberg vertelt dat het monopolie nodig is omdat het stichten van een radiocentrale behoorlijk wat kost. Tegen gedwongen winkelnering, onredelijke tarieven e.d. kan het college waken door de voorwaarden aan te vullen of te wijzigen. De wethouder zegt dat Van Bueren ongeveer 1 gulden per aansluiting per jaar in de gemeentekas zal storten. Tot nu toe zijn er 130 aansluitingen, maar dat aantal zal zeker nog oplopen. Vonkenberg meent dat het bedrag eventueel in een volgend jaar herzien kan worden. Een verordening waarbij het gebruik van gemeentegronden in zijn geheel wordt geregeld staat gepland voor behandeling in de raad van januari 1930.

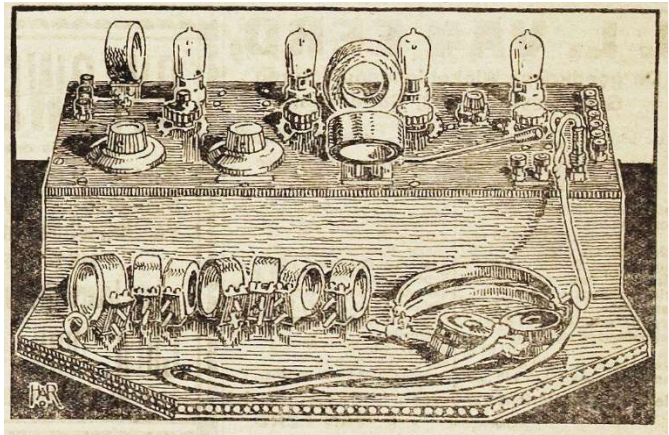
Deze toezegging trekt de meerderheid van de raadsleden over de streep: het voorstel om Van Bueren 200 gulden te laten betalen wordt met 9 tegen 6 stemmen aangenomen.¹³

Vergunning

Op 1 februari 1930 publiceert de gemeente de aan Van Bueren verleende vergunning (gedateerd 22 oktober 1929) waarbij hij toestemming krijgt om boven de openbare wegen draden te spannen voor radio-distributie.

Tot de voorwaarden behoort o.a. dat er pas gestart mag worden met de aanleg als er een machtiging voor aanleg en gebruik van de radio-distributie-inrichting is vanuit het Rijk.

Verder mogen de draden niet langs de gevels van huizen lopen en er mogen ook geen masten geplaatst worden. Alles moet over de daken gaan of op minstens 8 meter hoogte boven de openbare weg. Als er schade ontstaat door het breken van spandraden, masten of bevestigingsmiddelen, dan zal Van Bueren die moeten betalen. Verder mag hij de aangeslotenen niet verplichten om toestellen en onderdelen e.d. bij hem te kopen. En tot slot moet hij een waarborgsom van 1000 gulden storten in de kas van de gemeente. Voor overige voorwaarden: zie de [Nieuwe Gorinchemsche courant](#) van 1 februari 1930.

Een radio uit 1925.

Aanleg

In januari 1930 start Van Bueren met de aanleg van hoofddraden en aansluitingen door de hele stad en in de buitenwijken. Op 21 februari zijn er al meer dan 50 aansluitingen, *die tot volle tevredenheid het uitgezondene van Hilversum en Huizen* kunnen beluisteren.

In Het Wonder van Gorcum is een uitzendkamer waar de controleklokken, ontvangtoestel, versterkers en aftakkingen voor de bediening van boven- en benedenstad, Uitbreiding West en Volkshuisvesting staan. Aan de ene kant van die uitzendkamer staat de installatie voor Hilversum en aan de andere kant voor Huizen. Alles wordt automatisch geregeld, zodat – mocht er iets niet in de haak zijn – alles buiten werking gesteld wordt.

Als de aansluiting bij de abonnee klaar is, krijgt de luidspreker een plaatsje in de kamer en brengt de monteur een handig schakelkastje aan met volumeregelaar, zodat alles gemakkelijk te bedienen is, namelijk één knop voor Huizen of Hilversum en één voor het volume. Elk blok en ook elke aansluiting wordt gezeurd voor kortsluiting en bliksemgevaar.

Op dat moment is er een wachtlijst van 180 aansluitingen en er komen nog steeds aanvragen bij.¹⁴ Op 28 februari brengen de monteurs de 100e aansluiting tot stand. In de advertentie wordt gesproken over de *Gorinchemsche Radio-centrale "Het Wonder van Gorcum"*.

¹³ *De Drie Provinciën*, 20 december 1929 (via [krantenarchief](#) Regionaal Archief Gorinchem).

¹⁴ *Gorinchemsch Nieuwsblad* 21 februari 1930.

Op 14 maart laat Van Bueren weten dat Uitbreiding West en de Indische Buurt in de week er na aangesloten gaan worden. Hij roept de bewoners op om zich op te geven voor aansluiting.¹⁵

In april is in de krant te lezen dat een abonnement 7 cent per dag kost, maar dan kun je wel genieten van de mooiste programma's, uitgezonden door Hilversum en Huizen.¹⁶

In augustus start het plaatsen van palen in de buitenwijk Volkshuisvesting, zodat de abonnees ook daar aangesloten kunnen worden op de radiocentrale.¹⁷

In november blijken er al ruim 400 abonnees te zijn, wat in februari 1931 is aangegroeid tot 500 adressen.¹⁸

Mexicaanse Hond

Zo'n nieuw toestel zorgt ook weer voor gedoe. Zo roept een radiobezitter, die woont in de buurt Achter de Kerk / Groenmarkt / Kruisstraat, een buurtbewoner op geen zgn. "Mexicaanse Hond" te veroorzaken. Mexicaanse hond is de benaming van een soort storing bij radiotoestellen welke bij onzorgvuldige bediening als zender gaat fungeren en daarmee radiogolven verstoort. Dit geeft een jankend geluid...

Die buurtbewoner doet dat ook precies 's middags als Hilversum prachtige middagmuziek geeft!

De radiobezitter ziet zich zelfs gedwongen zijn toestel uit te zetten. Hij vraagt zijn buurtbewoner dan ook om het tot een minimum te beperken:
*De gehele buurt zal U dankbaar zijn.*¹⁹

Geluid en verlichting

Van Bueren weet met zijn Wonder van Gorcum bij allerlei gelegenheden de stemming er in te krijgen.

Hij zorgt voor geluid én verlichting. Zo klinkt er in februari 1932 drie dagen muziek tot ver in de omtrek van de Dalemse IJclub "T.O.G." aan de Vijfde Uitgang. Van Bueren leverde een 50 Watt radio-installatie van het Wonder van Gorcum, zodat er muziek te horen is tot 10 uur 's avonds.²⁰

Op een donderdagavondmarkt in mei 1932 staan er tussen stadhuis en kerk veel standjes opgesteld. Deze kramen zijn elektrisch verlicht, terwijl Het Wonder van Gorcum de muziek verzorgt door middel van een luidspreker bovenop het stadhuis. Bovendien vertoont de firma Scheermeijer (voorheen Joz. de Jong) enkele aardige films wat de gezelligheid verhoogt.²¹

Geeft U nog heden op
voor onze
Radio-Centrale
De volgende week beginnen wij met den aanleg.
Het Wonder van Gorcum,
Gasthuisstraat 31, Gorinchem. — Telefoon 61.

INGEZONDEN.
(Buiten verantwoordelijkheid der Redactie).

Geachte Redactie!

Zoudt U zoo goed willen zijn volgende te plaatsen, bij voorbaat mijn dank.

Als bewoner van de buurt Achter de Kerk of Groenmarkt ook buurt Kruisstraat, en in het bezit zijnde van een radio, zou ik willen vragen: „Hoe is het mogelijk, dat een in die buurt wonende, eveneens radiobezitter, je zoo kan plagen dat bijvoorbeeld als Hilversum 's middags een pracht van middag muziek geeft, je het toestel af moet zetten voor de z.g. Mexicaansche Hond”.

Is dit onwetendheid of opzet. Ook heden (Dinsdag) was dit weer het geval.

Zeg buurtbewoner (van radiohouder wil ik niet spreken) kunt U dit niet met een weinig goeden wil tot een minimum beperken, de gehele buurt zal U dankbaar zijn.

U, Redactie dankend.
Een bewoner van die buurt.

¹⁵ Gorinchemsch Nieuwsblad 14 maart 1930.

¹⁶ Gorinchemsch Nieuwsblad 25 april 1930.

¹⁷ Gorinchemsch Nieuwsblad 15 augustus 1930.

¹⁸ Gorinchemsch Nieuwsblad 29 november 1930, 21 februari 1931.

¹⁹ Nieuwe Gorinchemsche courant 15 januari 1930.

²⁰ Nieuwe Gorinchemsche courant 17 februari 1932.

²¹ Gorinchemsch Nieuwsblad 12 mei 1933.

GEVRAAGD
FLINKE DIENSTBODE
tegen 1 Februari, voor dag en nacht. Wasch geheel buitenshuis. Geen winkelwerk.
J. VAN BUEREN, Gasthuisstr. 31.

In januari 1937 is de voorgevel van museum Dit is in Bethlehem sierlijk verlicht met elektrische kogel-lampjes ter gelegenheid van het huwelijk van Prinses Juliana en Prins Bernhard.

Van Oud Gorcum krijgt Juda van Bueren (ook lid van die vereniging) een woord van lof omdat hij met geringe kosten zulk een mooi geheel tot stand wist te brengen.²²

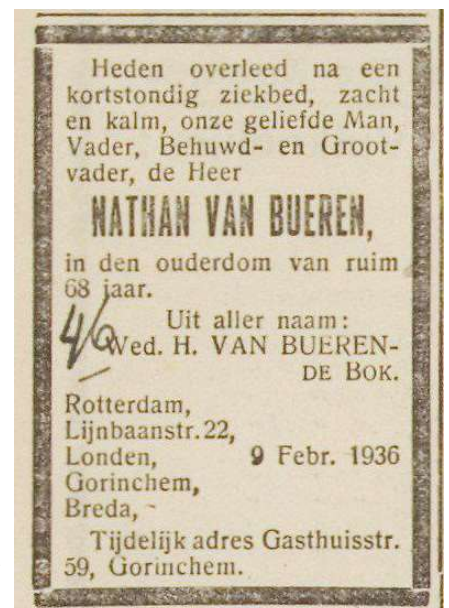
Kijkje in de Gasthuisstraat. Het Wonder van Gorcum is het pand 2^e van rechts.

Heropening Het Wonder van Gorcum

Dat vreugde en verdriet vaak dicht bij elkaar liggen blijkt wel uit het feit dat de familie Van Bueren in februari 1936 afscheid moet nemen van vader en opa Nathan van Bueren (vader van Juda) die tijdelijk bij hen verbleef. Hij werd 68 jaar.

Een maand later, op vrijdag 13 maart 1936 heropent Het Wonder van Gorcum de geheel verbouwde en gemoderniseerde winkel. Met een paginagrote advertentie op de voorpagina van het *Gorinchemsch Nieuwsblad* worden klanten naar de winkel gelokt, want *Het Grootte Wonder gaat gebeuren!! Iedere 25^e koper krijgt een complete slaapkamerschaal, iedere 50^e koper een complete handbeschilderde schemerlamp, iedere 100^e koper een grote perkamenten kap met koord en kralen, aan de 250^e koper een staande schemerlap met moderne chitzkap en de 500^e koper een gratis aansluiting op de radio-centrale en een moderne luidspreker met ingebouwde goed lopende klok en regelaar (mocht die klant al lid zijn, dan ontvangt hij een half jaar gratis abonnement) en de 1000^e koper krijgt een dames- of heerenrijwiel of stofzuiger naar keuze.*²³

Dat levert in de loop van vrijdag 13 maart flink wat klanten op. Verder staan overal bloemen! Bijna 100 bloemstukken verspreid over de gehele winkel, zodat het lijkt alsof je in een bloemenwinkel bent. De heer Brandes, een zwager van Van Bueren, spreekt bij de eigenlijke opening van het nieuwe pand. Kort na de opening bezoeken ook burgemeester Kootstra en wethouder dokter Biegel Het Wonder, wat ondernemer Van Bueren zeer op prijs stelt.²⁴

²² *Gorinchemsch Nieuwsblad* 6 augustus 1937.

²³ *Gorinchemsch Nieuwsblad* 13 maart 1936. De Vijf Rivieren 14 maart 1936 (via [krantenarchief](#) Regionaal Archief Gorinchem).

²⁴ *Gorinchemsch Nieuwsblad* 20 maart 1936.

Flinke Jongen gevraagd.
voor loop en winkelwerk.
Adres J. VAN BUEREN, „Wonder van Gorcum”, Gasthuisstr. 31.

In datzelfde jaar presenteert Van Bueren zich op de grote tentoonstelling "Het goed verlichte Huis". In De Doelen kunnen belangstellenden van 27 t/m 30 oktober zowel 's middags als 's avonds terecht. Hier presenteren de erkende installateurs zich met hun bedrijf, in samenwerking met het Gemeente Electriciteits-bedrijf G.E.B. en gloeilampenfabriek Philips.

Eind 1936 is er weer verdriet te verwerken bij de familie Van Bueren als oma Heintje van Bueren-de Bok overlijdt.

Vernieuwing installatie

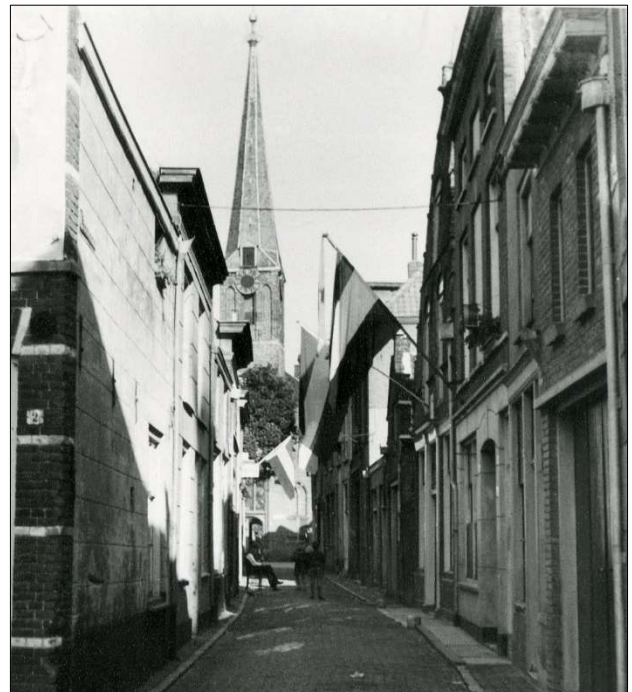
Op vrijdag 19 maart 1937 opent burgemeester Kootstra met een draai aan de knop de vernieuwde distributie-inrichting en worden de nieuwe apparaten voor de Gorinchemse Radiocentrale officieel in gebruik genomen.

Bij deze gelegenheid memoreert de burgemeester de ontwikkeling die de radiocentrale door maakte.

Dankzij het grote arbeidsvermogen van de exploitant kwam de inrichting in 1930 binnen zeer korte tijd tot stand. Die eerste installatie had koperdraden in de openlucht over straten en huizen. Al een jaar er na nam men een volledige omgebouwde installatie in gebruik waarbij loodkabels gebruikt werden. Dat was een goede verbetering.

En nu is de installatie helemaal vernieuwd. Er zijn geen koperdraden meer en dis is er minder gevaar voor blikseminslag (zoals dat vroeger nogal eens gebeurde). Ook het lelijke aanzien van de koperdraden in de stad is hiermee verdwenen. Sinds 1933 kent de radio-installatie drie extra stations. Naast programma's uit Hilversum en Huizen zijn nu ook Engeland, België of Duitsland te beluisteren. Een mooie uitbreiding van het pakket. Verder is in het laatste jaar ook de hele Nieuwe Hoven aangesloten, heel fijn voor de Gorcumse inwoners daar.

En dit alles omdat Van Bueren er de man niet naar is, om – wanneer er iets bereikt is – rustig op zijn lauweren te rusten. Hij gaat voortdurend met de tijdgeest mee. Daardoor staat iedereen nu voor zijn jongste besluit – wat hem veel heeft gekost en wat grote moeilijkheden met zich meebracht.

Draden boven de Bloempotsteeg.

Elke avond (tussen 7 en 8 uur) worden met de nieuwe installatie grammfoonplaten gedraaid – die exploitant Van Bueren zelf kan opzetten. De Gorinchemsche Radiocentrale voldoet nu zeker aan de allerhoogste eisen en kan wedijveren met de meest moderne in den lande, aldus de burgemeester.

Hij wenst Van Bueren van harte succes en hoopt dat de aangesloten abonnees rijkelijk van de nieuwe inrichting mogen genieten. Hij vertelt ook dat Van Bueren aan de geringste klachten van zijn abonnees gehoor geeft en steeds probeert direct alle bezwaren uit de weg te ruimen. Daarbij wordt hij voor een niet gering gedeelte gesteund en geholpen door zijn echtgenote.

Na deze toespraak draait Van Bueren als proef via de nieuwe installatie nog enkele grammofonplaten. De proef slaagt buitengewoon. De nieuwe uitzendkamer bevindt zich in een geheel brandvrije cabine, die voor abonnees en niet-aangeslotenen iedere dag na 14.00 uur te bezichtigen is. Van Bueren geeft dan heel graag technische inlichtingen, dus iedereen wordt opgeroepen er eens te gaan kijken.²⁵

Afscheid burgemeester

Als burgemeester Kootstra op 1 juli 1939 afscheid neemt van de Gorcumse gemeenteraad bedankt hij alle besturen van verenigingen en burgers van wie hij geen namen noemt. Een uitzondering maakt hij voor de heer Van Bueren. Hij bedankt hem voor de vele malen dat hij hem als burgemeester in staat stelde om zich met microfoon en luidsprekers goed verstaanbaar te maken met zijn toespraak.²⁶

Ook bij de intocht van Sint Nicolaas wordt de versterker van Van Bueren ingezet.

Als eind 1939 tijdens de intocht een bijzondere parodie gegeven wordt van "Zie ginds komt de stoomboot" komt dit door de versterker goed tot zijn recht want iedereen kan het prima verstaan.²⁷ Dat in die parodie gesproken wordt over "Sint met een gasmasker" (zie hiernaast) is wel heel wrang als je bedenkt wat er na dit jaar allemaal staat te gebeuren.

Oorlog

Op 10 mei 1940 staat er een ingezonden brief in het Gorinchems Nieuwsblad waarin Van Bueren reageert op het wetsontwerp van een verplichte luisterbijdrage. Daarover doen de wildste verhalen de ronde en die wil hij graag ontzenuwen. Enkele dagen daarna, het is dan 14 mei, kondigt de Gorinchemse burgemeester Ridder Van Rappard via de radiodistributie-installatie de evacuatie van Gorinchem aan.²⁸

In de jaren die volgen heeft de vervolging van joden natuurlijk ook gevolgen voor de familie Van Bueren. Allereerst wordt bij verordening van 10 januari 1941 bepaald dat alle joodse inwoners zich moeten laten registreren. Daaraan voldoet de familie Van Bueren netjes.

Als in april 1942 de provincie een lijst van de joodse inwoners opvraagt, stuurt de gemeente Gorinchem op 4 mei een lijst met 139 namen.

²⁵ *De Vijf Rivieren* 20 maart 1937 (via [Beeldbank Regionaal archief Gorinchem](#)) en *Gorinchemsch Nieuwsblad* 26 maart 1937.

²⁶ *Gorinchemsch Nieuwsblad* 4 augustus 1939.

²⁷ *De Vijf Rivieren*, 7 december 1939.

²⁸ Bert Stamkot, *Joods Gorcum 1349-1964 een gedenkboek*, uitg. Merewade, pag. 116, noot 32 - gebaseerd op Van Rappard (1979) I, pag. 240, die abusievelijk 'Meyer' noemt als uitbater van Het Wonder van Gorcum.

In diezelfde maand volgt de gele jodenster die Joodse inwoners verplicht moeten gaan dragen.²⁹ Van Bueren wordt van diverse kanten gewaarschuwd – want wat komt er nog meer... maar hij wil zijn winkel en zijn radiocentrale (met de abonnees) niet zomaar achter laten.³⁰

De laatste advertentie van Het Wonder van Gorcum in het plaatselijk nieuwsblad dateert van 2 januari 1942: *Gelukkig Nieuwjaar...*

'v.Bueren (4) weg'

Het is 15 augustus 1942 als de plaatselijke politie op verzoek van de Sicherheitspolizei Juda van Bueren oppakt. Hij wordt de eerste joodse Gorcumer die weggevoerd wordt. Deze vroege arrestatie houdt vast en zeker verband met de radiodistributie en de elektrotechnische installatiezaak Het Wonder van Gorcum. Twee dagen later wordt Van Bueren naar Rotterdam gebracht waar zijn arrestatie op 17 augustus staat ingeschreven. Op 26 augustus gaat Van Bueren naar Westerbork van waaruit hij later op transport gezet wordt naar Auschwitz.³¹ Ook zijn vrouw en dochters, hebben de woning in Gorinchem moeten verlaten - de winkel wordt verzegeld en ze gaan ook op 26 augustus 1942 naar Westerbork. Twee dagen later worden ze alle vier op transport gezet naar Auschwitz, waar Marianna van Bueren en haar dochters al op 31 augustus 1942 sterven in de gaskamer. Juda van Bueren wordt daar ook vermoord, zijn overlijdensdatum staat op 31 december 1942.

Als een maand later de controleur van het Bureau Inkwartieringswet informeert naar de leegstand van het pand, meldt de burgemeester 'dat J. van Bueren en zijn gezinsleden op last van de Deutsche autoriteiten uit deze gemeente zijn weggevoerd.'

Op een lijst, die op 19 september wordt opgesteld van Joodse Gorcumers staat onderaan de aantekening: 'v.Bueren (4) weg'....³²

Registratiekaart
Juda van Bueren
Kamp Westerbork.

Ingekomen
26 aug 1942
op transport
28 aug 1942.

o. k. DOSS: 110 548
v. Bueren. Juda. GORINCHEM.
26-7-91 Gasthuisstr. 59. AUG 26 1942 Van
Marianna - Had 19.4.91
betje . 13-9-23
Heinje . 7-5-22
Z.O.Z.

²⁹ Bert Stamkot, *Joods Gorcum 1349-1964 een gedenkboek*, uitg. Merewade, pag. 77.

³⁰ *Gorcumse courant* 2 januari 2002.

³¹ Bron: Arolsen Archive, Inv.nr 01020402 257 Documents with names from Salomon van Beetz. DocID: 130268550.

³² Bert Stamkot, *Joods Gorcum 1349-1964 een gedenkboek*, uitg. Merewade, pag. 77.

Pand Gasthuisstraat 59 - 61

Het pand Gasthuisstraat 59 wordt vanaf 1944 bewoond door de familie Van Loon, afkomstig uit Oude Tonge. Na de oorlog keert Van Loon terug naar dat dorp.³³

Duidelijk wordt dat Van Bueren niet terugkeert en er volgt een oproep in de kranten. Iedereen die wat te vorderen heeft van of verschuldigd zou zijn aan, in bezit of ter bewaring heeft ontvangen danwel in schijnkoop heeft verkregen van Juda van Bueren en zijn gezin, kan zich melden bij H. van Hoogdalem Hzn, Gasthuisstraat 54.³⁴

MARIANNE VAN BUEREN—STAD, geb. 19-4-1891, te Rotterdam, HEINTJE VAN BUEREN, geb. 7-5-1922, te Gorinchem, BETJE VAN BUEREN, geb. 14-9-1923, te Gorinchem, weggevoerd Juli/Augustus 1944 uit Gorinchem via Westerbork naar het Oosten. Incl. H. v. HOOGDALEN Hzn, Gasthuisstraat 54 te Gorinchem. Event. reiskosten naar Gorinchem worden vergoed.

In de krant van 23 januari 1950 volgt de aankondiging dat door de Minister van Justitie aangifte is gedaan van het overlijden van de vermiste familie Van Bueren.³⁵

In hun winkelpand Het Wonder van Gorcum is dan inmiddels de schoenenzaak van de heer J. Borstlap gevestigd.³⁶

Stadgenoten, die niet terugkeerden
Vanwege de minister van Justitie is aangifte gedaan van het overlijden van de aangegeven vermisten: Juda van Bueren, overl. 31 Dec. 1943 te Oswiecim (Polen), Marianna Stad, overl. 31 Aug. 1942 te Oswiecim (Polen), echtgen. van J. van Bueren; Betje van Bueren, overl. 31 Aug. 1942 te Oswiecim (Polen), Heintje van Bueren, overl. 31 Aug. 1942 te Oswiecim (Polen).

Stolpersteine

Sinds juni 2017 herinneren vier Stolpersteine (zie een volgende pagina) voor het pand Gasthuisstraat 61, aan de in de gaskamers van Auschwitz omgekomen:

***Juda van Bueren**, overleden 31 december 1943

(op het steentje staat abusievelijk 1942)³⁷

te Oswiecim in Polen en

***Marianna Stad**, overleden 31 augustus 1942,

en hun dochters

***Heintje van Bueren** en ***Betje van Bueren**,

beiden ook overleden 31 augustus 1942.

©Copyright: Anneke Bode-Huizer, 3 april 2024.

³³ Gorinchemsch Nieuwsblad 21 juni 1945.

³⁴ De Partisaan, 4 oktober 1945.

³⁵ Nieuwsblad voor Gorinchem e.o. 23 januari 1950.

³⁶ Nieuwsblad voor Gorinchem e.o. 29 april 1955.

³⁷ Uit: Durchgangslager Westerbork, Ordner nr. 17 – OCC 32/10 – Dokumentation über das Schicksal der jüdischen Bevölkerung während der NS-Herrschaft“ Namenlisten Jüdischer Opfer des NS-Regimes in Holland 1941-1945 (Br. – Co) via [Arolsen Archives](#)

Allen die iets te vorderen hebben van of verschuldigd zijn aan, in bezit of ter bewaring hebben ontvangen, in schijnkoop hebben verkregen van den Heer **JUDA VAN BUEREN** en zijn gezin, gewoond hebbende te Gorinchem aan de Gasthuisstr. 59, worden bij deze verzocht hiervan schriftelijk opgaaf te doen voor 15 October a.s. aan ondergeteekende. Na dien datum zal, naar de wettelijke bepalingen die ten deze gelden, tot opsporing worden overgegaan.

De bewindvoerder;
H. VAN HOOGDALEM Hzn.
Gasthuisstraat 54, Gorinchem

OPENING

Zaterdag 29 September a.s. openen wij ons
nieuwe Schoenenmagazijn
GASTHUISSTRAAT 59

Wij kunnen U dan weer een keurige collectie
schoenen presenteren
Besteed Uw zegel aan goede schoenen

Fa. J. BORSTLAP

HIER WOONDE
JUDA VAN BUEREN
GEB. 1891
GEDEPORTEERD 1942
UIT WESTERBORK
VERMOORD 31.12.1942
AUSCHWITZ

f 3,— J. H., Arkelsche dijk 101, Gorinchem
 f 1 H. v. B., Gasthuisstraat 59, Gorinchem
 f 1 mev. A. A. J. V., J. v. d. Heijdenstraat 2, Gorinchem

In februari 1942 won Heintje van Bueren 1 gulden door een aankoop bij Midza.³⁸

In 1934 behaalde Betje van Bueren haar zwemdiploma in het Zwembad buiten de Dalempoort.³⁹

Diploma-zwemmen

Zaterdagmiddag werd alhier in het Zwembad buiten de Dalempoort diploma gezwommen door dames en heeren, waarvoor veel belangstelling bestond.

De uitslag was als volgt:

Dames. Seizoen 1934. Mevr. T. v. Aken—de Goeij, mevr. N. Brand—Gelderblom, C. J. Havermans—Snoek, mevr. de Goeij, mevr. A. Vos—Goes, mevr. G. J. van 't Sant—Pesoort, mevr. G. v. Stam—de Haag, mevr. v. d. Anker—Meijdam, mevr. Nieuwstad—de Gelder, mevr. J. Stoutjesdijk—de Kramer (Schelluinen), mevr. B. v. Mill—v. d. Hoff, mevr. A. Teeuw—Veldhoen, mevr. F. M. Rennes—v. Altena.

Mej. T. den Ottelander, mej. C. Beguin, mej. L. Christen, mej. M. Walraven (Dalem), mej. J. G. Gerritse, mej. C. Verheij (Arkel).

Bepie van Bueren, Lien Sas (Rotterdam), Ali Hassink, G. Voorspuij, Willy van Mourik, Annie van Lent, Ineke de Kloe, Ko van Wijk, Jeantje Mulder, Jacoba Schetselaar, Geertr. Eliz. Knijff, E. Nieuwstad, C. Nieuwstad, H. S. v. Wagenveld, Nettie Kooreman, Saartje Meijer, Kitty Vreugdenhil, Liesje Vreugdenhil, Cora van Boecop, Rietje van Oordt (6 jaar).

Diploma's Heeren Seizoen 1934: Ph. v. Meeuwen, C. v. Hees, F. J. Koek, H. Voorspuij, P. Ph. C. Hartmann, R. O. Metzlar, O. R. Metzlar, J. v. d. Giesen (Scheveningen), A. Teeuw, H. A. Teeuw, Leo Mikmak (Zeist), Tom Greidanus, Gerie Tammens, Henk Sluyter, Marten de Jong, Kees Romeijn, Gerrit Gerritse, Jan v. d. Kreek, Frans v. d. Kreek, Max Polak, Jo van Es, Jan Buiteman, Daan Vreugdenhil, Corn. Klein, Albino Vernooij, C. v. La moen, B. Troost, N. van Bergeijk.

CONCENTRATIEKAMP

LIJST No. 971

NAAM	VOORNAAM	PLAATS EN DATUM VAN GEBORTE	PLAATS EN DATUM VAN OVERLIIDEN
van Bueren	Elias	Rotterdam 9- 4-1891	Omgeving Auschwitz 7-9-1942
van Bueren	Heintje	Gorinchem 7- 5-1922	Auschwitz 31- 8-1942
van Bueren	Isaac	Rotterdam 2- 4-1913	Schoppinits 28- 2-1943
van Bueren	Joseph	Rotterdam 1- 1- 1876	Sobibor 23- 4-1943
van Bueren	Joseph	Rotterdam 6- 7-1922	Auschwitz 30- 9-1942
van Bueren	Juda	Rotterdam 26- 7-1891	Auschwitz 31-12-1943
van Bueren	Levie	Rotterdam 24-11-1911	Omgeving Auschwitz 29-2-1944
van Bueren	Menko	Rotterdam 25- 5-1922	Schoppinits 28- 2-1943
van Bueren	Moses	Rotterdam 31- 5-1886	Omgeving Auschwitz 31-1-1943
van Bueren	Moses	Rotterdam 14- 2-1889	Sobibor 23- 4-1943
van Bueren	Moses	Rotterdam 17-10-1899	Auschwitz 30- 9-1942
van Bueren	Moses	Rotterdam 18- 3-1894	onbekende plaats tussen 10-3-1943 en 1-6-1945
van Bueren	Samon	Rotterdam 26- 1-1900	Omgeving Auschwitz 31- 3-1944
van Bueren	Sofie Mia	Zandvoort 1- 5-1932	Sobibor 16- 4-1943

Uit: Durchgangslager Westerbork, Ordner nr. 17 - OCC 32/10 - Dokumentation über das Schicksal der jüdischen Bevölkerung während der NS-Herrschaft" Namenlisten Jüdischer Opfer des NS-Regimes in Holland 1941-1945 (Br. - Co) via [Arolsen Archives](#)

³⁸ Gorinchemsch Nieuwsblad 13 februari 1942.

³⁹ De Vijf Rivieren, 17 september 1934.

Hierboven: op de steen van Juda van Bueren staat abusievelijk als overlijdensdatum 31 december 1942. Dit moet 1943 zijn.

Portretfoto Familie Van Bueren: uit een privé-collectie via Joodsmonument.nl

*Stolpersteine Gasthuisstraat 61, Gorinchem
Ter herinnering aan de Familie Van Bueren.*

Foto's Stolpersteine: Francisco Peralta Torrejón - Eigen werk,⁴⁰

⁴⁰ <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=117031423>, CC BY-SA 4.0

Geboorte-akte
Heintje
van
Bueren,
Gorinchem
1922.

Heden, den negen den Mei
negentienhonderd twee en twintig, is voor ons, Ambtenaar van den Burgerlijken Stand te
Gorinchem, provincie Zuid-Holland, verschenen:
No. 105. Juda van Bueren
oud derftig jaren, Koopman
wonende te Gorinchem, die Stad verklaarde, dat zijne echtgenote
Marianna Stad
zonder beroep, mede wonende te Gorinchem, op den 2 wenden okt
dezes jaars, des na middags ten half vier ure,
binnen deze gemeente is bevallen van een kind van het mannelijk geslacht, welk
kind zal genaamd worden Heintje
Deze verklaring is geschied in tegenwoordigheid van Benjamin Meijer oud drie en twintig jaren,
veeger wonende te Gorinchem en
Jan Nicolaas van Nijk oud drie en twintig
jaren, kantoorbediende wonende te Gorinchem
En hebben wij hiervan deze akte opgemaakt, welke, na voorlezing, door comparant,
getuigen en ons is ondertekend.
J. van Bueren
B. Meijer
J. van Nijk
A. van Nijk

Gezins-
kaart
Juda
van
Bueren,
Gorinchem

Volg- num- mer.	GESLACHTSNAAM. (Geslachtsnaam der vrouw.)	VOORNAMEN. (Voluit geschreven.)	Geslacht. M. mannelijk. V. vrouwelijk.	Betrekking der leden tot het hoofd van het huizezin. (Art. 24, 3e lid, sub c.)	Geboorte.		Burgerlijke staat voor ongehuuden met O, voor de gehuuden met H, voor weduustaat met W, voor gescheide- nen van echt met S, voor huwelijksontbin- ding na vijfjarige schei- ding van tafel en bed met T.		Kerk- genoot- schap of vereen- iging met gods- dienstig- doel (te onder- schei- den volgens art. 24, 3e lid, sub f).	Nationaliteit door in te vullen: Nederlander, Duitscher, Fransman, enz.
					Dagtee- kening en jaar der geboorte.	Plaats 1) van geboorte.	Tijdens de in- schrij- ving.	Veranderingen en hare dagteekening.		
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
1	Bueren van	Juda	m	hoofd	26-7-91	Rotterdam	H			Ned.
2	Stad	Marianna	v	wrouw	19-4-91	id.	H			"
3	Bueren (van)	Heintje	v	dochter	7-5-22	Gorinchem				"
4	"	Betje	v	"	14-9-23	id.				"

Overgebracht op persoonskaart(en)
indien niet doorgehaald.

Volg- num- mer.	Ambt, beroep of bedrijf. Bij het bedrijf vermelden de persoon daarin als hoofd (hetzij voor eigen, hetzij voor anderer rekening) werkzaam is, met H, dan wel als ondergeschikte, met O. (Art. 24, 3e lid, sub h.)		Woonplaats door aanduiding van wijk, dorp, gehucht of buurtschap, straat en nummer van het huis. (Art. 24, 3e lid, sub l.)	Inschrijving in het bevolkingsregister.		Afschrijving uit het bevolkingsregister.		Dag- teekening en jaar van overlijden. ²⁾	Aanmerkingen. (Art. 24, 5e lid.)
	Tijdens de inschrijving.	Veranderingen en hare dagteekening.		Dag- teekening en jaar van inschrijving.	Plaats 1) van waar de persoon is gekomen.	Dag- teekening en jaar van afschrijving.	Plaats 1) waarheen de persoon is vertrokken.		
1	winkelier in Gorinchem		Gasthuisstraat 21-12-22 den Haag						Pas. - 40.39
2		Overgenummerd 1930	B. 31	"	"				
3		en geworden	59	id. geboorte	-				nl-7-7-43
4				"	-				

Kijkt uit met koopen van Uw

RADIO - TOESTEL

want alles is nog geen Radio

Koopt een **M 4** en gij zijt tevreden.

Het genoeg van Oud en Jong is het luisteren naar de zuivere en natuurgetrouwe weergave der muziek. De toestellen der N. S. F. hebben reeds duizenden dit genoeg verschaft. Vraagt demonstratie van het ontvangtoestel M 4 bij de vertegenwoordigers der

NEDERLANDSCHE SEINTOESTELLEN FABRIEK HILVERSUM

NSF RADIO

„WONDER VAN GORCUM”
Gasthuisstraat 31, Gorinchem.

Bron: regionale kranten via Beeldbank Regionaal Archief Gorinchem.

Geachte Redactie.

Er blijken over het bij de Tweede Kamer der Staten Generaal ingediende wetsontwerp inzake de verplichte luisteraars-bijdrage, zooveel onjuiste voorstellingen bij het radio-luisterend publiek te heerschen, dat ik U beleeft verzoek, onderstaande mededeelingen te willen opnemen.

De oorzaak van die onjuiste voorstellingen komt voor een belangrijk deel voort uit den ijver, waarmede de propagandisten van sommige omroepverenigingen zich op het pad begeven en als het ware een wedstrijd zijn begonnen in het aanwerven van nieuwe leden, waarbij zij zich niet ontzien, dit te bereiken door het verstrekken van onjuiste mededeelingen. Voorts werden mededeelingen via de microfoon verspreid, die zoo vaag waren, dat ook deze er toe bijdroegen, de verwarring nog grooter te maken.

In de eerste plaats dan zij opgemerkt, dat er nog slechts een wetsontwerp is en nog geen wet. Het ontwerp kan verworpen of gewijzigd worden. Zekerheid dat een heffing tot stand zal komen is er nog niet.

De beweringen, dat de betalingen per 1 Juli a.s. zullen ingaan, of dat zij van terugwerkende kracht vanaf 1 Mei zullen gelden, berusten niet op het wetsontwerp. Eerst als het ontwerp wet zou geworden zijn, zal de datum van invoering worden bepaald en niemand kan dan ook zeggen wanneer de betaling zal ingaan, indien zij er al ooit zal komen. Invoering met terugwerkende kracht mag gerust uitgesloten worden geacht. Zelfs het bedrag der heffing is nog niet definitief vastgesteld.

De bedoeling van de Regeering is, wanneer het oorspronkelijk genomen bedrag ad f 5 per jaar zou worden aangenomen, dat degene, die tot heden lid van een omroepvereniging was en blijft en regelmatig minstens f 5 per jaar overmaakt, verder niets met deze (nog niet aangenomen) wet te maken zal hebben en jaarvan dus geen last zal ondervinden. Voor een groot deel der luisteraars verandert er dus niets. Als de heffing er komt, dan zal er zeker nog alle tijd zijn, om op uw gemak uw standpunt te bepalen. Laat U dus niet beïnvloeden, wacht kalm uw tijd af.

Hoogachtend,

De Gorinchemsche Radio-Centrale,
Gasthuisstraat 59, Tel. 2461.

HET WONDER VAN GORCUM
GASTHUISSTR-C31
GORINCHEM.

HET VERTROUWDEST ADRES
VOOR
RADIOTOESTELLEN
EN ONDERDEELEN
IS
„HET WONDER VAN GORCUM”
GASTHUISSTRAAT C 31

VLOEIBLAD

Een kijkje in de Gasthuisstraat, vanaf de deur van Het Wonder van Gorcum.
Veel vlaggen, maar de familie Van Bueren ontbreekt...

Foto's: Regionaal Archief Gorinchem.

De winkel ten tijde van Borstlap:

Korte genealogie Van Bueren

Bron: wiewaswie.nl

Juda van Bueren (geb. Rotterdam 26 juli 1891) trouwt 20 okt 1920 Rotterdam met **Marianna Stad**

- Heintje van Bueren (7 mei 1922 – 31 aug 1942 Auschwitz)
- Betje van Bueren (14 sept 1923 – 31 aug 1942 Auschwitz)

Zijn ouders:

Nathan van Bueren (overl 9 feb 1936 te Gorinchem!, 68 jr) en

Heintje de Bok (overl 9 dec 1936 te Gorinchem!, 66 jr.), kinderen;

- Joseph, Rotterdam 15 feb 1890
- **Juda** 26 juli 1891, trouwt 20 okt 1920 Rotterdam met **Marianna Stad**
- Mozes 13 mrt 1893
- Salomon, 16 feb 1895 overl 12 aug 1895
- Jacob 11 jan 1897, overl 16 jr, lichtmatroos (in de buitenhaven van Den Helder) overleden 17 jan 1913
- Hilletje Hester 2 juli 1898, trouwt 14 okt 1920 Rotterdam met Hartog Walvis
- Louis Benjamin 8 jan 1902

Zijn ouders:

Joseph van Bueren (14feb 1831, belg) en

Hester Knap (15sept1835), geboren 26 juni 1867 te Rotterdam, kinderen:

- Jacob 3 jun 1855
- Leentje ..
- Christina 4 nov 1859
- Hendrika 5 mrt 1863
- Isaïc 20 mei 1865
- **Nathan** 26 jun 1867, trouwt **Heintje de Bok** 27 feb 1889 Rotterdam, zij dr van Juda de Bok en Hilletje Salomon le Grand
- Mozes 4 sept 1869

De Gasthuisstraat aan het einde van de oorlog c.q. bij de bevrijding
Foto's: Regionaal Archief Gorinchem.